

УДК 351.82.3

В. Н. Бондар,
аспірант, Інститут агроекології і природокористування
Національної академії аграрних наук України
ORCID ID: 0000-0002-1531-3208

DOI: 10.32702/2306-6792.2020.13—14.111

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ УПРАВЛІННЯ ЛІСОГОСПОДАРСЬКИМ ВИРОБНИЦТВОМ НА ЗАСАДАХ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ

V. Bondar,
Postgraduate student, Institute of Agroecology and Environmental Management of NAAS

ORGANIZATION-LEGAL MECHANISMS OF MANAGEMENT OF THE LOGISTIC-PODARSKY VIROBNITSVOM IN THE AMBUSS OF THE MARKET ECONOMY

У статті проаналізовано організаційно-правові принципи фінансово-економічних відносин управління лісогосподарським виробництвом. Було встановлені недоліки визначення понять у Лісовому кодексі України, що безпосередньо впливають на правові засади формування і здійснення лісогосподарського виробництва. Проведено порівняння законодавчих норм Земельного і Лісового кодексів України. Виділено проблеми, що існують у процесі опрацювання і приведення в систему обліку і статистичної звітності землекористування у лісогосподарському виробництві. Також висвітлено одне з найголовніших питань про відсутність інформації щодо стану і розвитку збалансованого використання продукції лісогосподарського виробництва за значущими його показниками. Це стосується видатків на ведення лісогосподарського виробництва (ЛГВ), середній обсяг користування лісом, лісовий дохід, які мають бути визначені, обчислені та проконтрольовані. Визначено фінансово-економічний зміст — продаж деревини у стані росту суб'єктам лісозаготівельного виробництва, з відповідним формуванням ціноутворення виробництва лісових матеріалів, їх транспортування, перероблення і реалізації продукції різних рівнів технологічної обробки з більш високими нормами ПДВ.

Запропоновано поняття лісогосподарське виробництво — використання у межах земель лісогосподарського призначення, наданих суб'єктам господарювання з лісового господарства, інших видів економічної чи прикладної діяльності, придатних для вирощування лісу, як головної продукції агроекологічного лісівництва, формування на цій основі самоокупності й прибутковості господарювання. Запропоновано методику поліпшення фінансово-економічних і морально-етичних відносин у лісогосподарському виробництві.

The article analyzes the organizational and legal principles of financial and economic relations of forestry management. With the transfer of the national economy significantly different mechanisms of market economy from the mechanisms of centralized national government, in forestry should also be formed organizational and legal principles of financial and economic relations, which should correspond to the new political and economic course of the state. Shortcomings in the definition of concepts in the Forest Code of Ukraine that directly affect the legal basis for the formation and implementation of forestry production were identified. The problems that exist in the process of elaboration and bringing into the system of accounting and statistical reporting of land use in forestry production are highlighted. Also, one of the most important issues on the lack of information on the state and development of balanced use of forestry products in terms of its significant indicators is covered. In the reported sources of information, some tax indicators of production and sale of forest materials are too scattered. This applies to the costs of forest production (LGV), the average volume of forest use, forest income, which must be determined, calculated and controlled. The financial and economic content is determined — the sale of wood in a state of growth to the subjects of logging, with the appropriate formation of pricing of forest materials, their transportation, processing and sale of products of different levels of technological processing with higher VAT rates. The concept of forestry production is proposed — the use of forestry lands provided to forestry entities, other economic or applied activities suitable for forestry as the main product of agro-ecological forestry, the formation on this basis of

self-sufficiency and profitability of management. The method of improving financial-economic and moral-ethical relations in forestry production is offered. The method of improving financial-economic and moral-ethical relations in forestry production is offered.

Ключові слова: лісогосподарське виробництво (ЛГВ), лісовий фонд, прибутковість, класифікація землекористування, державне управління.

Key words: forestry production (LGV), forest fund, profitability, land use classification, public administration.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

З проголошення Україною державної незалежності 1991 року в економіці держави почала складатись суттєво відмінна система державного управління в усіх галузях агросфери, в сільському і лісовому господарстві, промисловості й транспорті тощо. У порівнянні з системою централізованого управління народним господарством радянської пори, провідним стає ідентифікація землекористування та юридичним встановленням цільового його призначення. Головною відмінністю, зрозуміло, стає ідентифікація суб'єктів господарювання, їх уособлена відповідальність за наслідки господарювання, досягнення позитивних фінансово-економічних наслідків землекористування, самокупності й прибутковості господарювання.

Тому сприяло те, що за Конституцією України у галузях, де природні ресурси виступають у якості продуктивної сили, зокрема Земля, як "Основне національне багатство", проголошена "об'єктом права власності Українського народу. "Від імені Українського народу права власника здійснюють органи державної влади та органи місцевого самоврядування в межах, визначених цією Конституцією" [1, ст. 13]. Для практики лісівництва в Україні зазначена конституційна норма щодо прав власності українського народу стала, постійним двигуном до пошуку зовсім не властивого засадам ринкової економіки користування лісом (лісосічним фондом) у якості "спеціального використання лісових ресурсів".

З переводом національної економіки суттєво відмінні механізми ринкової економіки від механізмів централізованого загальнодержавного управління, у лісівництві також мають формуватись організаційно-правові принципи фінансово-економічних відносин, які мають відповідати новому політико-економічному курсу держави. Водночас новим менеджерам різних рівнів у галузі лісогосподарського виробництва не приходить, як говорять, писати з чистого листа. Адже лісове господарство,

точніше — лісівництво, як галузь рослинництва, в Україні має багатовікову історію і досвід. Ведемо мову про землі, що перебували у складі державного лісівництва. До революції 1917 року — казенні ліси. Тобто ті, що були підвладні Лісовому департаменту Головного управління землевпорядкування і землеробства Міністерства землеробства і державного майна [2].

За радянської пори інститут "Казенні ліси", з певними пертурбаціями територіального і економічного поділу, зберігся в Українській РСР під терміном "Лісовий фонд" державного лісівництва. Про це свідчать численні довідники про стан лісового фонду, починаючи з 1951 року на стійкій основі. Останній за часів минулої влади видано на 1 січня 1988 року [3]. Загальна площа складала 7175 тис. га, у т. ч. у підпорядкуванні Міністерству лісового господарства УРСР — 5872 тис. га, Міністерству деревообробної промисловості УРСР — 1233 тис. га. З них землі, вкриті лісовою рослинністю, відповідно, 6151, 5029 і 1122 тис. га (т. 5, с. 18, 19). Міститься також інформація про запаси деревини у стані росту за лісоутворюючими породами тощо, що надає спеціалістам оцінювати стан лісу і лісових екосистем, а також удосконалювати лісівничу діяльність на майбутнє.

Правда, у згаданому довіднику, як і в довідниках за попередні роки, зовсім не приводяться фінансово-економічні показники, зокрема розмір видатків на ЛГВ і надходжень лісового доходу. Без цього неможливо по-діловому говорити про реформування його і про перехід лісогосподарського виробництва на ринкові засади — на самокупність і прибутковість.

Минулий досвід державного лісівництва в Україні за роки незалежності, реформування економіки у лісівництві, не дивлячись на численні нововведення до складу НПА, воно залишається відверто дотаційним. Останнє легко простежується щорічно при розробці й щорічному затвердженні Державного бюджету

України. Спостерігається роками, що видатки ДЛА України, як Центральному органу виконавчої влади, перевищують доходи за т. з. рентну плату за спеціальне використання лісових ресурсів.

Лісогосподарське виробництво, як сектор економіки у складі агропромислового комплексу України, зароджується разом з переходом т. з. вудмейстерства (уміння рубати дерева і поділяти їх, сучасно мовою, на лісові матеріали для безпосереднього їх використання споживачами), до форстмейстерства. Воно включало, крім уміння виробляти лісові матеріали, їх транспортування і переробку, також уміння і відповідальність лісокористувача за неодмінне лісовідновлення на місці видалення дерев (технічний термін — зруб). Лісогосподарське виробництво, що згодом отримало термін "Лісівництво", стає лісовим землеробством. Щонайменше у межах України, де, практично, усі ліси були доступними для використання, охорони і захисту. За рідкими на ту пору винятками в гірських регіонах, а також в межах Українського Полісся.

Найважливішим показником продукції лісівництва, отже й показником діяльності лісогосподарського підприємства є реалізація вирощеної деревини суб'єктам лісопромислового виробництва (лісозаготівельникам). За показниками, які розроблені українською лісовою наукою і використовувались в практичній діяльності лісгоспами при таксації лісосічного фонду. Так звані Сортиментні таблиці для таксації лісу на корені ще з радянських часів [4, ст. 256]. Тобто у межах запасів деревини на корені по відповідних головних лісоутворюючих породах за цінами, залежно від їх розміру. Різниця між таблицями, назвами продукції полягає в тому, що деревину для продажу обчислювали у стані росту, а згідно Податковому кодексу — "рентна" плата обчислюється за вироблені лісові матеріали. Це — принципово різні економічно і лісівничо-екологічні механізми оплати за землекористування [5].

Чітко кажучи, з кількістю вирощуваної деревини на корені функціонально пов'язані лісівничо-екологічні, природотворчі, захисні, економічні та інші функції лісових екосистем. Саме — лісових екосистем, у межах яких відбувається асиміляційний процес поглинення вуглекислоти і виробництво кисню. Ліси, тобто лісова екосистема, є природною, постійно діючою фабрикою по виробництву деревини. Правда, та "фабрика" діяла в далекі історичні часи. Тепер вона "працює" з активною участю антропогенного фактору — людини. Не просто

людини, а належно освідченої в лісівничій справі та з інших соціально-економічних знань.

На сьогодні не можна сказати, що у лісівництві України діє достатньо раціональна система державного управління лісом, як головною продукцією лісогосподарського виробництва, бо галузь щорічно залишається дотаційною з державного бюджету. До того ж, у її межах часто формуються випадки економічних зловживань, що збуджує суспільство і гальмує процес переходу від централізованого державного управління до управління на ринкових засадах. Лісівничий принцип збалансованого природокористування у лісівництві зводиться до найбільш повного використання природної продуктивності земель лісових, з урахуванням їх лісорослинних умов, для вирощування лісу деревних порід, що їм відповідають.

Перехідний період від централізованого управління лісами до формування ідентифікованого господарювання у межах ЗАГП явно затягнувся, що вимагає суттєвих удосконалень у складі НПА, які регулюють організаційно-правові й економічні відносини між лісогосподарськими підприємствами і органами державної влади та органами місцевого самоврядування.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Історичних відомостей стосовно організаційно-правового забезпечення управління лісогосподарським виробництвом в українському лісівництві зберіглося вкрай мало. Зачатки його свого часу були закладені ще у середині XVIII ст. Відомо, що лісництва та інші землекористувачі, які у своєму господарюванні мали землі лісові, звітували повітовим земствам про площу відповідних угідь, доходи і видатки на здійснення ЛГВ, обчислюючи при цьому чистий дохід. Наприклад, по Київській губернії, після впровадження статистичного обліку видатків і доходів у лісогосподарському виробництві у складі об'єктів, підпорядкованих Лісовому департаменту, лісовий дохід за сторіччя з 1804 р. до 1897 р. перевищив його в 327 разів, з 3518 до 1153114 руб. (у перекладі на срібло) [6, с. 209—210].

Засади організаційно-правового регулювання лісогосподарського виробництва (ЛГВ) логічно пов'язувати з заходами по лісовпорядкуванню в казенних лісах з 1842 р. у "лісах ряду губерній згідно особливої інструкції, складеній на зразок західноєвропейської, у вигляді "Проекту інструкції для таксаційних робіт у лісових дачах, вибраних для ведення правильного лісо-

вого господарства протягом літа 1842 р." [7, с. 44]. Певні засади щодо "правильного лісового господарства" проводились також у межах українських губерній. Зокрема, видатний український учений тої пори, в майбутньому — акад. Г.М. Висоцький, основоположник степового і полезахисного лісорозведення, особисто розробляв склад виробничих операцій і розмір видатків на створення десятини лісу (1,092 га) у степу. Те ж стосується продажі лісу від проріджень і прохідних рубок, а також інших споживчих вартостей, що й забезпечувало прибутковість землекористування навіть за тих вкрай складних природно-кліматичних умовах для створення лісонасаджень [8, с. 110—113]. За будь-яких умов суб'єкти господарювання з лісогосподарського виробництва має піклуватись про забезпечення його самокупності й прибутковості.

Теоретичні засади організаційно-правового управління щодо землекористування, встановлюються відповідними нормативно-правовими актами держави. Відносно землі — Земельним кодексом України, відносно лісу — Лісовим кодексом України. Так сталося, що Лісовий кодекс України, мало по малу, перейняв на себе, так би мовити, паралельний зміст з Земельним кодексом. Хоча "Земля" є природним ресурсом і продуктивною силою, а "Ліс" — продукцією лісогосподарського виробництва, ринковим товаром і домінантним джерелом отримання лісового доходу.

Нелади в ЛГВ, а також у формуванні його наукового забезпечення: свого часу опублікував колишній Міністр лісового господарства України Байтала В.Д. "Практика показує, що тематика дослідних робіт вимушено підганяється до структури, що склалась і спеціалізації учених... Недостатньо враховується та важлива умова, що оптимальні рішення локальних питань у сумі майже ніколи не забезпечують оптимальність рішення всієї системи, що так необхідно для лісу як цільної системи" [9].

В Україні була опублікована праця, що відкривала шлях у складі ЛГВ до інтенсифікації лісової економіки на засадах ринкових відносин. На прикладі реальної лісової екологічної системи — сосна високопродуктивна в лісах другої групи (30569 га) Сосновського ДЛГ Рівненської області було доведено: "...розрахунки свідчать, що при іншому визначенні концептуальних підходів до організації лісового господарства і лісокористування рівень забезпечення потреб (попиту) народного господарства України в ресурсах деревини уже сьогодні можна підвищити в 2,0—2,5 рази"

[10]. Очікуваної підтримки з боку лісівничої галузі й державних контролюючих органів не поступило.

Розглядаючи питання організації ЛГВ через осучаснення моделі розрахунку розміру головного користування С.М. Кашпор, канд. с.-г. наук, НАУ доводить: "Чи не найнегативніший серед них веде поділ лісів на групи та категорії захисності, успадкований від Радянського Союзу, він знайшов надзвичайно сприятливий ґрунт на теренах нашої держави, проникнувши у Лісовий кодекс. Маніпулюючи недолугістю багатьох положень цього документа, звинувачуючи своїх опонентів у "нелюбові до лісу" і приховуючи тим самим, у край незадовільний стан заготівельних та відновлюваних робіт, своє небажання належним чином (куди простіше "формувати" насадження спотвореними за суттю рубками догляду і санітарними рубками). Державні чиновники різних рангів продовжують вилучати з головного користування все нові й нові ділянки" [11].

Суттєві недоліки організаційно-правових засад щодо управління ЛГВ в державному лісівництві України висвітлює акад. НААН України, доктор економічних наук, доктор сільськогосподарських наук, професор О.І. Фурдичко: "Невідповідності земельного і лісового законодавства за роки реформування лісогосподарського виробництва не спричинили позитивних змін у землекористуванні. Колишні лісгоспи (лісові господарства як юридичні особи), будучи де-факто постійними землекористувачами, де-юре визначені як "постійні лісокористувачі" з несумісними для цього повноваженнями здійснення державного контролю в лісах усіх відомств" [12].

Іншим дослідженням з питань формування організаційно-правових механізмів ЛГВ, доведена необхідність "усвідомити, що суб'єкти господарювання з лісівництва — лісгосп — має спрямовувати заходи на досягнення показників з використання земельних ресурсів за умови найбільш раціонального використання їх природної продуктивності без втручання держави в управління господарською діяльністю... необхідно обчислювати не РЛ, а нормативні показники потенційної продуктивної спроможності (ППС) лісових угідь як щорічної норми вилучення деревини корінних лісоутворюючих порід" [13] за відповідними формулами (1). З урахуванням типів лісорослинних умов за класифікацією П.С. Погребняка [13, с. 251]. На їх основі проводиться обчислення коефіцієнтів використання потенційної природної спроможності лісових угідь (К) за формулою:

Предмет праці: ЗЛГП - 44,0 тис. га, у т. ч. Землі лісові - 39,1 тис. га

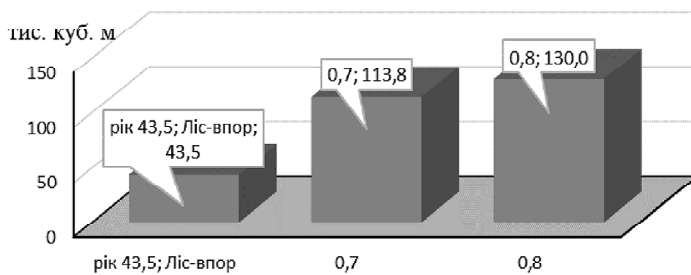

Рис. 1. Потенційна природна спроможність земель лісових за цільовим призначенням деревини до стану лісовідновної рубки, тис. куб. м

Таблиця 1. Порівняння обчислення річного обсягу вилучення деревини для промислового її вилучення з метою виготовлення лісових матеріалів і отримання лісового доходу

Найважливіші показники ЛГВ ДП "Лісгосп"	Одиниці виміру	За обчисленнями		
		Лісовпорядкування, РЛ 2007 р.	ППС і повнотою деревостанів ЛВР	
1. Загальний обсяг вилучення деревини для виготовлення лісових матеріалів, усього	тис. куб.м	43,5	0,7	0,8
2. Питомий середньозважений показник лісокористування	куб. м/га_зл	1,2	2,9	3,3

$$K = \text{РПС} / \text{ППС} \cdot 100 \quad (1),$$

де ППС — потенційна природна спроможність лісових земель, м³/га;

РПС — реальна продуктивна спроможність лісових насаджень, що приймається рівною затвердженого розміру РЛ, м³/га.

На прикладі обчислень одного з підприємств ДЛА України (площа майже 44 тис. га, землі лісові — 39,1 тис. га) показано, "що із 13 головних лісоутворюючих порід, взятих на облік при таксації лісу, не відповідають ТУМ 7, а 3 — умовно відповідають тільки 3 породи відповідають типам умов місце зростання".

У зазначеній праці приведено порівняння розміру затверджених РЛ (2007) з обчисленням ППС (потенційна природна спроможність) лісових екосистем з повнотами 0,7 і 0,8 до віку лісовідновної рубки, як гранично необхідної для утримання деревостанів до передачі їх у головне користування (рис. 1). ППС, відповідно, має скласти 113,8 тис.м³ при повноті 0,7; чи 130,0 тис. м³ — при 0,8, у порівнянні з затвердженою РЛ 43,5 тис. м³ (2007 р.). Для спрощення сприйняття і порівняння відповідних показників приведемо їх у фізичних величинах вилучення деревини для реалізації її суб'єктам промислового лісозаготівельного виробництва —

для виготовлення товарних лісових матеріалів (табл. 1).

Не вдаючись до самих механізмів обчислення і затвердження РЛ, зрозуміло, що "норма" 1,2 м³/га є граничною для віднесення всієї площі до ЗЛГП. У той же час зміна способу обчислення за показниками ППС за цільовим призначенням вирощування деревини, забезпечує можливість щорічного вилучення деревини від 2,9 до 3,3 м³/га, що повністю відповідає нормам законодавства ЄЕК/ФАО ООН.

При цьому створюються умови для оцінки організаційно-правових заasad щорічного вилучення деревини, її ринкової реалізації, а також виготовлення лісових матеріалів за прозорими відомостями стосовно цін на деревину у стані росту, а також з формування ринку лісових матеріалів на основі їх нормативного обчислення.

Стосовно методів обчислення розрахункових лісосік (РЛ), то вони давно застаріли. Будучи свого часу рушійним і найбільш досконалим способом обчислення обсягів лісокористування при лісовпорядку-

ванні лісів, зовсім не влаштованих, тобто природного стану. Після переведу лісівництва на державне "централізоване управління лісами", особливо останнього часу, вони стали одним із атрибутів його формалізації. Окремо доцільно зазначити, що в європейському лісівництві, в довідниках UN-ECE/FAO вони взагалі не висвітлюються.

В інформаційних джерелах ЄЕК/ФАО ООН є термін "Removals for commercial use" в перекладі на українську мову "Видалення деревини для комерційного використання" [14]. У самій назві відчувається суттєва різниця змісту. Не вивезення деревини, у значенні лісових матеріалів, а видалення деревини із лісових екосистем. Термін "вивезення деревини" має походження від центрального державного управління лісами, коли саме планування вивозки, було пов'язано з планування забезпечення транспортними засобами, ГСМ тощо, кількість яких обчислювали залежно від обсягів для вивезення. Нині зазначені потреби повністю відпали.

Звернемо увагу також на те, що питання лісових відносин на початку двохтисячних років провела Міжвідомча аналітично-консультативна рада з питань розвитку продуктивних сил виробничих відносин при КМ Ук-

раїни під керівництвом академіка НАН України. Народного депутата України І.Р. Юхновського (2003 р.). Це був перший, так би мовити, позавідомчий приклад "висвітлення проблем сучасного стану лісів України та перспективи розвитку лісового господарства. Піднімається питання

визначення розміру головного користування лісом, заготівлі ліквідної деревини, фінансового стану підприємств лісового господарства, експорту та імпорту деревини, фінансового стану підприємств лісового господарства, експорту та імпорту деревини, плати за спеціальне використання лісових ресурсів. Показується роль і місце галузі у народногосподарському комплексі України" [15].

Інший висновок стосується "надмірного вилучення деревини в порядку рубок догляд. Для всіх лісгоспів України має місце надмірне вилучення дерев, яке починається з групи віку середньовікових і є особливо сильним у групах пристигаючих і стиглих деревостанів. Все це відбувається без справляння попенної плати. Внаслідок чого, Україна, як власник лісових ресурсів, несе збитки. Виходом з такого кризового становища є впровадження нової жорсткої політики у веденні лісового господарства" [15, с. 154].

Суперечності раціональному лісокористуванню у складі законодавства України.

Наведена у вступі Конституційна норма "Від імені Українського народу права власника здійснюють органи державної влади та органи місцевого самоврядування в межах, визначених цією Конституцією" [1, ст. 13] для практики лісівництва в Україні щодо прав власності українського народу стала, образно кажучи, постійний двигун до пошуку зовсім не властивого засадам ринкової економіки користування лісом (лісосічним фондом) у якості "спеціального використання лісових ресурсів". У такий спосіб забезпечується зміна змісту природного ресурсу "Земля", продукцією лісгосподарського виробництва — "Лісові ресурси". В основу Лісового кодексу України покладено "Право користування лісами", хоча мають бути покладено зовсім інше — "Порядок використання земельних угідь у галузі лісівництва" (табл. 2). Отже Держлісагентство України, будучи ЦОВВ, який розробляє і "реалізує державну політику в сфері лісового та мисливського

Таблиця 2. Порівняння законодавчих норм Земельного і Лісового кодексів України

ЗК України / URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text	ЛК України /URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3852-12#Text
Стаття 92. Право постійного користування земельною ділянкою... а) підприємства, установи та організації, що належать до державної та комунальної власності	Право користування лісами здійснюється в порядку постійного та тимчасового користування лісами.(стаття 16)
Стаття 206. Використання землі в Україні є платним. Об'єктом плати за землю є земельна ділянка	Плата за землю (земельні ділянки) не встановлена. Податковим кодексом України встановлено інше: Стаття 256 ПКУ "Рентна плата за спеціальне використання лісових ресурсів"

господарства" ігнорує зміст Земельного кодексу, т. ч. стосовно плати за землю.

Земельний кодекс (стаття 6) встановлює: "Право власності на земельну ділянку, а також право постійного користування та право оренди земельної ділянки виникають з моменту державної реєстрації цих прав" [16, ст. 125]. Отже, за тим же ЗК України встановлено головний принцип землекористування — "невтручання держави в здійснення громадянами, юридичними особами та територіальними громадами своїх прав щодо володіння, користування і розпорядження землею, крім випадків, передбачених законом" [16, ст. 5]. Звернемо увагу ще й на те, що ЗК України також встановлює принципово найважливіше у правовому і фінансовому відношенні положення про те, що "Використання землі в Україні є платним. Об'єктом плати за землю є земельна ділянка" [16, ст. 206].

Зовсім інше встановлено Лісовим і Податковим кодексами України. У ЛК України встановлюється глава 2 "Право користування лісами" [17, ст. 16]. Нібито про них можна говорити, як про природний ресурс, без участі земельних угідь (грунту). Так би мовити, для напівлегального, тіншового привласнення доходів від продажу лісових матеріалів в обхід інтересів держави. Хоча в ЛК України мова має йти про шляхи використання облікової категорії землекористування другого рівня у складі категорії землекористування Стандартної статистичної класифікації землекористування ЄЕК/ФАО ООН першого рівня "Землі лісгосподарського призначення" (табл. 3) [18].

Окремо зазначимо, що в облікових і звітних матеріалах землекористування в будь-якій галузі, тим більше — у галузі державного лісівництва, що належить до агросектору, необхідно враховувати наявність чинних класифікацій, інструкцій тощо, належно встановлених і затверджених. ССКЗ ЄЕК/ФАО була затверджена ще в 1989 р. Крім того, ССК Землекористування ЄЕК/ФАО ООН, категорії національного обліку різних рівнів "були затверд-

Таблиця 3. Облікові категорії просторово-територіального обліку земельних ресурсів згідно Стандартної статистичної класифікації землекористування ЄЕК/ФАО ООН (1989 р.)

Категорії обліку землекористування просторово-територіального його поділу					
Т е р и т о р і я - категорії обліку першого рівня					Землі під
Категорії обліку земель 1-го рівня				Стандар тної СКЗК ЄЕК/Ф АО	
Землі сільськогосподарські	Землі лісгосподарські		Землі забудовані	Землі заболочені відкриті	Землі сухі відкриті з особливим РП
	 Землі лісові = ЛІСИ				
Категорії обліку земель 2-го рівня				Землі відкриті без РП	

жені і введені в дію" у складі Інструкції з кількісного обліку земель наказом Держкомстату України від 05.11.1998 р. № 377. За поданням Держкомзему України [19]. Хоча вона втратила чинність з 2016 року, але облікові категорії землекористування ССКЗ ЄЕК/ФАО, принципово, збережені. Менеджери з державного лісівництва мали вдосталь часу для її адаптації в галузеві системи обліку і державної статистичної звітності. Але цього не відбулось і не відбувається.

Ліпше і вигідніше займатись законотворчістю. Хоча в Україні з 2004 року прийнята і діє Загальнодержавна програма адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу, затверджена Законом України, головний її принцип "Acquis communautaire" [20, розділ 2]: "Acquis communautaire (acquis) — правова система Європейського Союзу, яка включає акти законодавства Європейського Союзу (але не обмежується ними), прийняті в рамках Європейського співтовариства, Спільної зовнішньої політики та політики безпеки і Співпраці у сфері юстиції та внутрішніх справ", Він передбачає необхідність адаптації термінів з матою їх однозначного розуміння і застосування в національному законодавстві країн членів ЄС, а також тих, які прагнуть вступити до нього. В українському законодавстві,

у т. ч. стосовно ССКЗ ЄЕК/ФАО ООН, а також ЛК України не досягнуто.

Найважливіше з усіх питань відсутність інформації щодо стану і розвитку збалансованого використання головної продукції ЛГВ за найважливішими його показниками. Це стосується видатків на ведення ЛГВ (грн усього і на га площі лісових земель) середній обсяг користування лісом ($\text{м}^3/\text{галз}$); лісовий дохід (усього, тис. грн, та питомо грн/галз) тощо, які мають визначати й обчислювати економісти.

Проте автори Лісового кодексу України внесли норми сумнівного юридично обґрунтування: глава "Право користування лісами", замість "Порядок користування землями для вирощування лісу та супутніх лісівництву продуктів, у т. ч. супутніх лісівництву, другорядних, а також формуванню природотвірних функцій, захисних, оздоровчих та інших функцій, надання послуг тощо". У стаття 16 записано: "Право користування лісами здійснюється в порядку постійного та тимчасового користування лісами... (у стаття 20) — У постійне користування ліси

на землях державної власності для ведення лісового господарства без встановлення строку надаються спеціалізованим державним лісгосподарським підприємствам, іншим державним підприємствам, установам та організаціям, у яких створено спеціалізовані лісгосподарські підрозділи [17, ст. 16, 17]. Розширення їхнього багатослівного змісту не містить головного: "Лісгосподарське виробництво — використання у межах земель лісгосподарського призначення, наданих суб'єктам господарювання з лісового господарства, інших видів економічної чи прикладної діяльності, придатних для вирощування лісу, як головної продукції агроекологічного лісівництва, формування на цій основі самоокупності й прибутковості господарювання". Саме в цьому має полягати зміст землекористування на засадах ринкової економіки, згідно з їхнім цільовим призначенням, встановленого органами державної влади та органами місцевого самоврядування.

Нелогічно і, певно, протиправно, встановлюється норма надання лісів для "ведення лісового господарства без встановлення строку надаються спеціалізованим комунальним лісгосподарським підприємствам, іншим комунальним підприємствам, установам та організаціям, у яких створені спеціалізовані лісгосподарські підрозділи", коли вони є власника-

ми/остійними користувачами землі, земельних ресурсів (див. ЗК ст.5, п. "в": "невтручання держави в здійснення громадянами, юридичними особами та територіальними громадами своїх прав щодо володіння, користування і розпорядження землею, крім випадків, передбачених законом". У зв'язку з цим останній абзац статті 17 цього Закону "Ліси надаються в постійне користування на підставі рішення органів виконавчої влади або органів місцевого самоврядування, прийнятого в межах їх повноважень за погодженням з органами виконавчої влади з питань лісового господарства та з питань охорони навколишнього природного середовища Автономної Республіки Крим, центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері лісового господарства, обласними, Київською, Севастопольською міськими державними адміністраціями, органом виконавчої влади Автономної Республіки Крим з питань охорони навколишнього природного середовища. У разі прийняття рішення про надання лісів у постійне користування обласними, Київською, Севастопольською міськими державними адміністраціями таке рішення погоджується центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони навколишнього природного середовища. Прийняття рішень Кабінетом Міністрів України не потребує погоджень з іншими органами" [17, ст. 16, 17], певно, має бути скасованим або змінено, поклавши в основу не "Лісокористування", а користування продукцією лісівництва.

ВИСНОВКИ

"Лісогосподарське виробництво — використання у межах земель лісогосподарського призначення, наданих суб'єктам господарювання з лісового господарства, інших видів економічної чи прикладної діяльності, придатних для вирощування лісу, як головної продукції агроекологічного лісівництва, формування на цій основі самоокупності й прибутковості господарювання".

Перенасичене побічними словами визначення у АК України терміну "Ліс", як "типу природних комплексів (екосистема)...", а також невідповідність його європейському законодавству, ускладнює ведення обліку земель і статистичної звітності у складі категорії "Землі лісогосподарського призначення", ускладнює формування, організації виробництва з висвітлення фінансово-економічних показників лісогосподарського виробництва. Предметом праці при здійсненні ЛГВ є земля, земельні ділянки. Не ліс, а деревина у стані росту.

Професійно ігноруючи зміст лісівництва, визначальним товаром і головним джерелом надходження лісового доходу, поняття "Лісосічний фонд", порядок його обчислення і реалізації суб'єктам лісозаготівельного виробництва, випали з Лісового кодексу України нового часу. У Лісовому кодексі Української РСР були глави 16 "Лісосічний фонд" і 17 "Відпуск деревини на пні". Ними достатньо логічно висвітлювались питання формування лісосічного фонду, передачу-продаж його суб'єктам лісозаготівельного виробництва, порядок плати за деревину, що відпускається (продається) на пні, тобто у стані росту тощо. Саме з цього розпочинаються правові засади формування і здійснення ЛГВ).

Такий порядок є науково обґрунтованим і принципово об'єктивним, бо встановлює плату за землю — об'єкт природокористування. Розмір земельного податку встановлюється залежно від родючості ґрунту за класами їх бонітету, незалежно від вирощеного "врожаю" — кількість деревини у стані росту, придатної для її вилучення з метою виробництва лісових матеріалів і, разом з тим, для омолодження лісової екосистеми. Принцип чисто лісівничий, встановлюється за лісівничими і природоохоронними нормами і правилами.

Фінансово-економічний зміст — продаж деревини у стані росту суб'єктам лісозаготівельного виробництва, з відповідним формуванням ціноутворення виробництва лісових матеріалів, їх транспортування, перероблення і реалізації продукції різних рівнів технологічної обробки з більш високими нормами ПДВ. Як товар купівлі/продажу лісосічний фонд (ЛСФ) ліс не висвітлюється. У звітних джерелах інформації окремі таксаційні показники виробництва і реалізації лісових матеріалів надто розпорошені. Мало хто з податкових органів та інших контролюючих державних установ, зможе набратись терпіння хоч якось їх зрозуміти. Не кажучи про запровадження до них заходів з їх поліпшення, та звітування перед державними органами влади та органами місцевого самоврядування. Тим більше — про рівень видатків на лісове господарство, надходження лісового доходу з обчисленням чистого доходу, рівня рентабельності виробництва.

Отже, проблемою наукового дослідження щодо лісокористування за його належним змістом є опрацювання і приведення в систему обліку і статистичної звітності землекористу-

вання у ЛГВ, насамперед, її спрощення з урахуванням чинної ССКЗ ЄЕК/ФАО ООН, а також національного законодавства. Впровадження його до складу Інструкції з впорядкування лісів державного значення України, з одної сторони. З іншої — організація ринку лісосічного фонду не спотвореного за Податковим кодексом України, а за розробленими наукою Сортиментними таблицями таксації лісу на корені [4], без чого неможливо поліпшення фінансово-економічних і морально-етичних відносин у лісгосподарському виробництві.

Література:

1. Конституція України. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1996. № 30. С. 141. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Двухсотлетие учреждения лесного департамента. Том 2 (1798—1998). Федеральная служба лесного хозяйства России. ВНИИЦлесурс, 1998. Приложение 1. С. 230.
3. Краткий справочник по лесному фонду Украинской ССР на 1 января 1988 г. Министерство лесного хозяйства УССР. ДСП. КИЕВ, 1989. 119 с.
4. Сортиментные таблицы для таксации леса на корню. Государственный комитет по лесному хозяйству. Ответственный за выпуск проф. К.Е. Никитин. Министерство лесного хозяйства УССР. Киев. "Урожай", 1984. — 628.
5. Податковий кодекс України: Закон України № 2755-VI від 02.12.2010 р. ВВР. 2011. № 13—17. С. 112. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2755-17>
6. Столетие учреждения Лесного департамента. 1798—1898. С.-Петербург. Типо-литография Ю.Я. Римана, Виленский пер. 6. 1898. Факсимильное издание Федеральной службой лесного хозяйства России. 1998 г. — 252.
7. Козловский Б.А. Краткие сведения по развитию дореволюционного лесоустройства. Министерство сельского хозяйства СССР. Всесоюзное аэрофотолесоустроительное объединение "Леспроект". Москва: 1959. С. 44.
8. Материалы для оценки земель. Екатеринославской губернии. Мариупольский уезд. Тои IV, часть I. Оценочно-Статистическое отделение Екатеринославского Губернского Земства. Екатеринославль: 1904. С. 111.
9. Байтала В.Д. Совершенствование управления лесным хозяйством в Украинской ССР. Москва: Издание Государственного комитета лесного хозяйства Совета Министров СССР, ЦБНТИлесхоз, 1973. 21 с.
10. Бобко А.М. Нові шляхи підвищення інтенсифікації лісової економіки України. Лісовий журнал. Київ: 1994 № 4. С. 30—34.
11. Кашпор С.М. Осучаснення моделі розрахунку розміру головного користування. Науковий вісник НАУ, № 8, 1998. С. 207.
12. Фурдичко О.І. Екологічні проблеми природокористування в науці і практиці лісгосподарського виробництва. Вісник Національної Академії Наук України. Київ: 2012, № 4. С. 39—47.
13. Бобко А.М. Лісівництво та проблеми лісостористування на засадах сталого розвитку економіки України. Економіка природокористування і охорони довкілля: Збірник наукових праць РВПС України НАН України. Київ: РВПС України НАН України, 2008. С. 245—254.
14. Forest resources of Europe, CIS, North America, Australia, Japan and New Zealand. Main Report. United Nations. Economic Commission for Europe. Food and Agriculture Organization of the United Nations. New York and Geneva, 2000. 392, 63.
15. Лісове господарство України: Проблеми та перспективи. Міжвідомча аналітично-консультативна рада з питань розвитку продуктивних сил і виробничих відносин. За ред. Юхновського І.Р. Київ: ДУС. 2003. 177 с.
16. Земельний кодекс України: Закон України від 24.10.2001 р. № 2768-III. Відомості Верховної Ради України. 2002. № 34. С. 27. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>
17. Лісовий кодекс України від 21 січня 1994 р. в редакції Закону України від 8 лютого 2006 р. Відомості Верховної Ради України. 2006. № 21. С. 170. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3852-12#Text>
18. Standard classification of land Use UN-ECE/FAO. Розроблена і затверджена Статистичною комісією та Європейською економічною комісіями. Конференція європейських статистиків. Тридцять сьома пленарна сесія. Женева, 12—16 червня 1989 року.
19. Інструкція з заповнення державної статистичної звітності з кількісного обліку земель. Державний комітет України по земельних ресурсах. Київ: 1998. 53 с. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0788-98>
20. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу. Закон України від 18 березня 2004 року № 1629-IV із змінами. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1629-15#Text>

References:

1. Verkhovna Rada of Ukraine (1996), "Constitution of Ukraine", available at: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (Accessed 01 July 2020).
2. Federal Forestry Service of Russia (1998), *Dvuhstolietie uchrezhdeniya lesnogo departamenta [Two hundred years since the establishment of the Forest Department, 1798—1998]*, VNIIClesurs, Moscow, Russia.
3. Ministry of Forestry of the USSR (1989), *Kratkij spravochnik po lesnomu fondu Ukrainskoj SSR na 1 janvarja 1988 g. [A brief guide to the forest fund of the Ukrainian SSR on January 1, 1988]*, Ministry of Forestry of the USSR, Kyiv, Ukraine.
4. Nikitin, K.E. (1984), *Sortimentnye tablicy dlja taksacii lesa na kornju. Gosudarstvennyj komitet po lesnomu hozjajstvu [Assortment tables for forest taxation at the root. State Forestry Committee]*, Harvest, Kyiv, Ukraine.
5. The Verkhovna Rada of Ukraine (2011), "Tax Code of Ukraine: Law of Ukraine" available at: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2755-17> (Accessed 01 July 2020).
6. Federal Forestry Service of Russia (1998), *[Centenary of the Forestry Department. 1798 - 1898]*, Typographic lithography Yu.Ya. Rieman, St. Petersburg, Russia.
7. Kozlovsky, B.A. (1959). *Kratkiye svedeniya po razvitiyu dorevoljucionnogo lesoustroystva [Brief information on the development of pre-revolutionary forest management]*, Ministerstvo sel'skogo khozyaystva SSSR. Vsesoyuznoye aerofotolesoustroitel'noye ob'yedineniye "Les-proyekt", Moscow, Russia.
8. Yekaterinoslav Provincial Zemstvo (1904), *Materialy dlja ocenki zemel'. Ekaterinoslavskoj gubernii. Mariupol'skij uezd [Materials for land valuation. Ekaterinoslav province. Mariupol County]*, Estimated and Statistical Division of the Yekaterinoslav Provincial Zemstvo, Yekaterinoslavl, Russia.
9. Baytala, V.D. (1973), *Sovershenstvovaniye upravleniya lesnym khozyaystvom v Ukrainskoy SSR [Improving forest management in the Ukrainian SSR]*, Izdaniye Gosudarstvennogo komiteta lesnogo khozyaystva Soveta Ministrov SSSR, Moscow, Russia.
10. Bobko, A.M. (1994), "New hats for public and private economies of Ukraine", *Lisovyy zhurnal*, vol. 4. pp. 30—34.
11. Kashpor, S.M. (1998), "Modernization of the model for calculating the size of the main use", *Naukovyy visnyk NAU*, vol. 8. pp. 207.
12. Furdychko, O.I. (2012), "Ecological problems of nature management in science and practice of forestry production", *Visnyk Natsional'noyi Akademiyi Nauk Ukrayiny*, vol. 4. pp. 39—47.
13. Bobko, A.M. (2008), "Forestry and problems of forest use on the basis of sustainable development of Ukraine's economy", *Ekonomika pryrodokorystuvannya i okhorony dovkillya: Zbirnyk naukovykh prats' RVPS Ukrayiny NAN Ukrayiny. [Economics of nature management and environmental protection: Collection of scientific works of the RVPS of Ukraine of the NAS of Ukraine.]*, RVPS of Ukraine of the National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine, pp. 245—254.
14. United Nations (2000), *Forest resources of Europe, CIS, North America, Australia, Japan and New Zealand. Main Report*, Economic Commission for Europe. Food and Agriculture Organization of the United Nations, New York and Geneva.
15. Yukhnovsky, I.R. (Ed.) (2003), *Lisove hospodarstvo Ukrayiny: Problemy ta perspektyvy. Mizhvidomcha analitychno-konsul'tatyvna rada z pytan' rozvytku produktyvnykh syl i vyrobnychkykh vidnosyn. [Forestry of Ukraine: Problems and prospects. Interdepartmental analytical and advisory council on the development of productive forces and production relations]*, DUS, Kyiv, Ukraine.
16. The Verkhovna Rada of Ukraine (2002), "Land Code of Ukraine" available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text> (Accessed 01 July 2020).
17. The Verkhovna Rada of Ukraine (2006), "Forest Code of Ukraine" available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3852-12#Text> (Accessed 01 July 2020).
18. European Economic (1989), *Commission Standard classification of land Use UN-ECE/FAO*, Developed and approved by the Statistical Commission and the European Economic Commission, Conference of European statisticians. Thirty-seventh plenary session, Geneva.
19. State Committee of Ukraine for Land Resources (1998), "Instructions for filling in the state statistical reporting on quantitative land accounting", available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0788-98> (Accessed 01 July 2020).
20. The Verkhovna Rada of Ukraine (2004), "About the National program of adaptation of the legislation of Ukraine to the legislation of the European Union", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1629-15#Text> (Accessed 01 July 2020).

Стаття надійшла до редакції 15.07.2020 р.